

УДК 378.011.3 – 051:784

Тянь Лінь

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ORCID ID 0000-0001-9854-0926

DOI 10.24139/2312-5993/2021.04/438-446

УМІННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ВОКАЛЬНИХ ТВОРІВ: ОСНОВНІ ФАЗИ ТА МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ

Стаття розкриває сутність та зміст інтерпретаційної діяльності відповідно до послідовності інформаційно-мистецтвознавчої, аналітично-теоретичної, проєктивно-концептуальної, репетиційно-тренувальної, виконавсько-продуктивної та рефлексивно-оцінювальної фаз. Уміння, необхідні для проведення інтерпретаційної діяльності, систематизовано відповідно до окреслених фаз. Для кожної групи систематизованих умінь конкретизовано педагогічні методи й засоби їх формування. Уточнено визначення інтерпретаційних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Ключові слова: *інтерпретаційні вміння, інтерпретаційна концепція, вокальний твір, майбутній учитель музичного мистецтва, фази інтерпретаційної діяльності, педагогічний інструментарій.*

Постановка проблеми. Необхідність і доцільність цілеспрямованого формування інтерпретаційних умінь студентів музично-педагогічних ЗВО у процесі вокального навчання обумовлені специфікою фахової діяльності вчителів музичного мистецтва. Адже комбінований урок музики, так само, як і позакласна діяльність у шкільних хорових колективах, потребує систематичного провадження з учнями вокальної та вокально-хорової роботи. Фахове провадження цієї роботи неможливо відокремити від інтерпретаційної діяльності вчителя музики, хормейстера, яка має бути проведена над кожною піснею, що опрацьовується з учнями в класі на уроці музики або в шкільному хорі.

Окрім того, успішна фахова діяльність учителя музичного мистецтва передбачає не тільки його здатність самостійно створювати художню інтерпретацію вокальних та вокально-хорових творів навчально-педагогічного репертуару. Учитель має сприяти розвиткові інтерпретаційних умінь у школярів, вчити їх створювати оригінальні інтерпретаційні версії музичних творів, над якими діти працюють на уроках музики або в хорових колективах. Аксиоматично, що актуальність проблеми формування в майбутніх учителів музичного мистецтва здатності до ефективної інтерпретаційної діяльності у процесі фахового навчання в музично-педагогічних ЗВО постійно зростає. Інтерпретаційна діяльність залучається під час багатьох навчальних курсів, серед яких: «Постановка голосу», «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Методика музичного

виховання», «Виробнича педагогічна практика з музики», «Основний інструмент», «Додатковий інструмент» та ін.

Аналіз актуальних досліджень. Проблематика інтерпретаційної діяльності майбутніх педагогів-музикантів була розглянута багатьма дослідниками в галузі музичної педагогіки, зокрема, Л. Гавриловою, Н. Гуральник, А. Козир, О. Котляревською, О. Рудницькою, О. Хоружою, О. Щербініною, О. Щолоковою та ін.

Словникове визначення поняття «інтерпретація», конкретизоване саме в художньо-творчому вимірі, передбачає таке виконання мистецького твору, яке ґрунтується на власному, оригінальному тлумаченні й трактуванні митця-виконавця (Олійник, 2015).

Психологічний аспект проблеми інтерпретаційного опрацювання музичних творів було розглянуто О. Котляревською, яка осмислює цей феномен як результат активізації свідомості студента щодо перенесення результату композиторської творчості у знаково-смыслову сферу музичного відтворення (Котляревська, 1996). На думку І. Полубояриної, інтерпретація музичного твору являє собою певну версію його особистісного трактування у процесі сценічного виконання, коли виконавець має змогу донести до слухача за допомогою використання технічних засобів ідейно-образний задум композитора (Рудницька, 2005).

Жанрово-стильова сторона інтерпретаційної роботи була ретельно розглянута Л. Гавриловою, яка, наполягаючи на необхідності формування у студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів інтерпретаційних умінь, конкретизувала чотири основних кроки інтерпретаційної діяльності, серед яких: поява у свідомості музиканта художнього задуму; його поступове формування; практична реалізація означеного задуму; оцінювання інтерпретаційних результатів (Гаврилова, 2016, с. 103).

Жанрово-стильовий підхід під час дослідження художньої музичної інтерпретації було розглянуто О. Щербініною, яка визначила інтерпретаційний процес як презентацію художнього образу, створеного композитором, шляхом своєрідного особистісного декодування виконавцем композиторського задуму (Щербініна, 2014).

Мета статті полягає у визначенні інтерпретаційних умінь відповідно до послідовного перебігу фаз навчальної інтерпретаційної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, а також у конкретизації педагогічного інструментарію, необхідного для формування цих умінь.

Виклад основного матеріалу. Для з'ясування сутності інтерпретаційних умінь відповідно до послідовного перебігу фаз

навчальної інтерпретаційної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва було застосовано теоретичні методи дослідження, серед яких: метод аналізу змісту інтерпретаційної діяльності, метод абстрагування її послідовних фаз та їх якісних характеристик, метод конкретизації інтерпретаційних умінь студентів відповідно до означених фаз тощо.

Дослідження інтерпретаційної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахового навчання, а також процесу формування інтерпретаційних умінь передбачає певну послідовність фаз інтерпретаційної роботи, які, на нашу думку, потрібно абстрагувати і розглянути.

Першу фазу інтерпретаційної діяльності студентів музично-педагогічних ЗВО доцільно визначити як *інформаційно-мистецтвознавчу*. Інформаційно-мистецтвознавча фаза передбачає оволодіння студентами знаннями щодо авторів музики і поетичного тексту вокального або вокально-хорового твору. Ці знання мають охоплювати інформаційне коло, яке містить відомості щодо художньо-естетичних концепцій авторів, їх ідейно-ціннісних орієнтацій та мистецьких ідеалів тощо (Хоружа, 2009). Водночас, інформаційно-мистецтвознавча фаза інтерпретаційної роботи передбачає набуття студентами знань щодо жанрово-стильових особливостей музичного твору, що має бути інтерпретованим. Причому осмислення цих особливостей має відбуватися з урахуванням специфіки мистецьких напрямів, які панували в часи тієї історичної епохи, коли твір було написано.

Другу фазу інтерпретаційної діяльності студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів доречно окреслити як *аналітично-теоретичну*. Аналітично-теоретична фаза вимагає від майбутніх учителів музичного мистецтва провадження всеохоплюючого музично-теоретичного аналізу засобів музичної виразності (Полубоярина, 2013). Обов'язковою для музично-теоретичного аналізу студентами є форма вокального твору, яка слугує джерелом для побудови опорної схеми інтерпретаційної версії, у яку логічно вкладається не тільки розмежування підрозділів твору, але й розставлення кульмінаційних акцентів, що, у свою чергу, обумовлює такий важливий засіб музичної виразності, як динаміка. Також музично-теоретичному аналізу має підлягати вокальна мелодія, а також особливості її ритму, темпу, ладу, тембру та ін.

Третю фазу інтерпретаційної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва визначено як *проективно-концептуальну*. Проективно-концептуальна фаза є ключовою для всієї інтерпретаційної роботи над музичним твором. Саме під час цієї фази майбутній учитель музики має спроектувати і окреслити основні віхи інтерпретаційної версії, що пов'язано

з осягненням авторського творчого задуму, із розумінням характеру й ідейного змісту музичного твору (Асаф'єв, 1983). Водночас, і повноцінне осягнення творчого задуму, і глибоке розуміння змісту вокального твору стає можливим лише у випадку, коли інформаційно-мистецтвознавча й аналітично-теоретична фази інтерпретаційної діяльності пройдені студентом успішно. Тобто музичний і поетичний матеріал досконало опрацьовано, визначено жанрово-стильову приналежність музичного твору, детально проаналізовано засоби музичної виразності тощо.

Четверту фазу інтерпретаційної діяльності студентів музично-педагогічних ЗВО окреслено як *репетиційно-тренувальну*. Репетиційно-тренувальна фаза інтерпретаційного опрацювання передбачає спільну практичну вокальну роботу студента з викладачем, коли під кожен із визначених під час теоретично-аналітичної фази засобів музичної виразності має бути спочатку підібрано, а потім відпрацьовано конкретне вокально-технічне вміння. Сукупність підібраних і відпрацьованих умінь має відповідати створеній під час проєктивно-концептуальної фази інтерпретаційній версії.

П'яту фазу інтерпретаційної роботи студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів конкретизовано як *виконавсько-продуктивну*. Виконавсько-продуктивна фаза інтерпретаційного опрацювання може вважатися найвідповідальнішою. Адже саме ця фаза відповідає за перевірку на сцені якості проведеної інтерпретаційної роботи в цілому, результатом якої слугує кінцевий продукт – втілена під час вокального виконання інтерпретаційна версія вокального твору.

Шосту фазу інтерпретаційного опрацювання вокальних творів майбутніми педагогами-музикантами було окреслено як *рефлексивно-оцінювальну*. Розглядаючи поняття «рефлексія» (від лат. *reflexio*), яке в перекладі з латини означає відображення свого «я», обернення на самого себе, психологічний словник трактує це поняття як «...процес самопізнання людиною внутрішніх психічних якостей і станів» (Дубровина, 2006, с. 111).

Педагогічний вимір поняття «рефлексія» передбачає розуміння цього феномену в якості здатності особистості усвідомлювати, осмислювати й аналізувати як власну поведінку, її причини та мотиви, так і набуті під час навчального процесу знання, уміння тощо (Гончаренко, 2011).

Рефлексивно-оцінювальна фаза є останньою фазою інтерпретаційної діяльності, протягом якої студент має проаналізувати й оцінити, наскільки яскравою, оригінальною, виявилась інтерпретаційна концепція, наскільки

переконливо вдалося представити цю концепцію аудиторії, чи потребує ця концепція змін тощо.

Оскільки кожна фаза інтерпретаційної діяльності передбачає володіння студентами сукупністю відповідних умінь, то доречним є визначення цих умінь, а також методичного інструментарію, за допомогою якого означені вміння формувалися під час упровадження методичного забезпечення у процес фахового навчання майбутніх учителів музики.

Таким чином, під час провадження інформаційно-мистецтвознавчої фази інтерпретаційної діяльності професорсько-викладацький склад має відпрацьовувати зі студентством уміння ефективного самостійного опрацювання музикознавчої, мистецтвознавчої літератури. Зміст педагогічного інструментарію, упровадженого під час формувального етапу експериментальної роботи, для цієї фази склали теоретичні методи аналізу мистецтвознавчої, музично-історичної літератури, порівняння і узагальнення набутих відомостей, класифікація і систематизація засвоєний на цій фазі інтерпретаційної роботи знань (Хоружа, 2009).

Під час аналітично-теоретичної фази інтерпретаційної роботи вельми важливу роль відіграють сформовані й відпрацьовані в студентів уміння музично-теоретичного аналізу, а також художньо-педагогічного аналізу, за допомогою яких стає можливим з'ясування форми та інших виразних засобів вокального твору. До педагогічного інструментарію на цій фазі інтерпретаційної діяльності під час формувального експерименту було включено теоретичні методи усного та письмового музично-теоретичного аналізу музичної форми вокального твору, динаміки, вокальної мелодії, ритму, темпу, ладу, фактури інструментального супроводу, а також методи усного та письмового аналізу вокально-педагогічного потенціалу інтерпретованого твору.

Проективно-концептуальна фаза, яка потребувала формування в майбутніх учителів музичного мистецтва комплексних умінь щодо розроблення цілісного інтерпретаційного концепту вокального твору, залучала такі методи інтерпретаційної творчості, як метод ескізного опрацювання, метод проектування інтерпретаційної версії, метод графічного моделювання інтерпретаційної концепції, медійні засоби тощо (Падалка, 2008).

Робота на репетиційно-тренувальній фазі формування інтерпретаційних умінь, до яких належать комплексні інтегровані вміння, що слугують вокальному втіленню визначених на аналітично-теоретичній фазі засобів музичної виразності, передбачала формування умінь кантиленного співу, умінь рухливості співацького голосу під час виконання різноманітних ритмічних малюнків та штрихів, мело-декламаційно-

агогічних умінь тощо. На формувальному етапі експериментальної роботи для формування цих умінь педагогічний інструментарій інтегрував такі методи вокального навчання, як образно-демонстраційні, вербальні (пояснення, поточний коментар, бесіда), методи й засоби вокального вправляння на кшталт вокальних вправ та вокалізів, вокальні тренінги, інтерактивні, евристичні методи тощо (Козир, 2008).

Під час провадження виконавсько-продуктивної фази інтерпретаційної роботи вельми значущими є сформовані вміння повноцінного втілення розробленої інтерпретаційної концепції під час концертного виступу, екзамену з вокалу тощо. Серед цих умінь важливу роль відіграють вміння артистичного виконання вокальних творів (Олійник та ін., 2015), а також вміння виконавської стабільності. Запропонований педагогічний інструментарій формування цієї групи вмінь, упроваджений під час формувального експерименту, містив такі методи, як метод образного переключення, метод інсценізації зразків вокального репертуару, метод моделювання проблемних ситуацій концертного виступу, інтерактивно-ігрові методи, методи корекції та самокорекції, контролю та самоконтролю у процесі виконання вокального репертуару.

Під час останньої рефлексивно-оцінювальної фази інтерпретаційної навчальної діяльності увага була сконцентрована на формуванні вмінь рефлексивного оцінювання результатів проведеної інтерпретаційної діяльності. Сформованість цих умінь уможливорює застосування таких методів, як метод аналізу позитивних і негативних рис розробленої інтерпретації, метод самоаналізу власного сценічного втілення розробленої інтерпретації, метод оцінювання рівня власної виконавської стабільності тощо.

Проведений аналіз інтерпретаційних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва, а також педагогічного інструментарію, необхідного для формування цих умінь, дозволив сформулювати наступні **висновки**. Визначено, що інтерпретаційні вміння майбутніх педагогів-музикантів являють собою комплексну здатність самостійно створювати оригінальну інтерпретаційну концепцію музичного твору з метою трансляції власного осмислення результату композиторської творчості до аудиторії слухачів. Систематизовано послідовний перебіг таких фаз навчальної інтерпретаційної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, як інформаційно-мистецтвознавча, аналітично-теоретична, проєктивно-концептуальна, репетиційно-тренувальна, виконавсько-продуктивна та рефлексивно-оцінювальна. Установлено, що педагогічний інструментарій, розроблений і впроваджений для формування цих умінь, носить комплексний характер і

ґрунтується на багатій палітрі інтегрованих методів і засобів мистецького навчання, яка максимально охоплює образно-демонстраційні, вербальні, інтерактивні, ігрові та інші можливості педагогічного впливу.

ЛІТЕРАТУРА

- Асафьев, Б. (1983). *Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании*. Л.: Музыка (Asafiev, B. (1983). *Selected articles on music education*. L.: Music).
- Гаврилова, Л. (2016), Інтерпретація музичного твору: теоретичні аспекти. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти: збірник наукових праць*. ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Вип. 3, 97-106 (Havrylova, L. (2016). Interpretation of a Musical Work: Theoretical Aspects. *Professionalism of Teacher: Theoretical and Methodological Aspects: Collection of Scientific Works, Vol. 3, 97-106*).
- Гончаренко, С. У. (2011). *Український педагогічний енциклопедичний словник*. Рівне: Волинські обереги (Honcharenko, S. U. (2011). *Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionary*. Rivne: Volynski oberehy).
- Дубровина, И. В. (2006). *Словарь для начинающего психолога*. Санкт-Петербург (Dubrovina, I. V. (2006). *Dictionary for the beginner psychologist*. St. Petersburg).
- Зайцева, А. В. (2011). Структурна модель творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності. *Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г.М.Падалки. Колективна монографія*, Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, (сс. 357-366) (Zaitseva, A. V. (2011). Structural model of creative self-realization of future music teachers in the process of performing activity. *Theory and methods of art education. H. M. Padalka Scientific School. Collective monograph*. Kyiv: NPU named after M.P. Dragomanov, (pp. 357-366)).
- Козир, А. В. (2008). *Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: монографія*. Київ: НПУ імені М. Драгоманова (Kozyr, A. V. (2008). *Professional skill of music teachers: theory and practice of formation in the system of multilevel education: monograph*. Kyiv: M. Dragomanov NPU).
- Котляревська, О. І. (1996). *Варіативний потенціал музичного твору: культурологічний аспект інтерпретування* (автореф. ... дис. канд. мистецтвознавства). Київ: Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського (Kotliarevska, O. I. (1996). *The Variative Potential of a Musical Work: Culturological Aspect of Interpretation* (PhD thesis abstract). Kyiv: National Academy of Music of Ukraine named after P. I. Tchaikovsky).
- Новий тлумачний словник української мови: у 4-т.* (1999). Київ: Аконіт, Т.4 (*New explanatory dictionary of the Ukrainian language: in 4 volumes* (1999). Kyiv: Aconite, Vol. 4).
- Олійник, С. В. (2015). Музично-творчий потенціал майбутнього вчителя в контексті сучасної мистецької освіти. *Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури: Збірник матеріалів VI Міжнародної науковопрактичної конференції молодих учених та студентів ВДПУ імені М.Коцюбинського*. Вінниця: ТОВ «НІЛАН», (сс. 48-50) (Oliinyk, S. V. (2015). Musical and creative potential of the future teacher in the context of modern art education. *Slavic musical art in the context of European culture: Proceedings of the VI International scientific-practical conference of young scientists and students VSPU named after M. Kotsiubynskyi*. Vinnytsia: LLC "NILAN", (pp. 48-50).

- Падалка, Г. М. (2008). *Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін)*. Київ: Освіта України (Padalka, H. M. (2008). *Pedagogy of art (theory and methods of teaching art disciplines)*. Kyiv: Education of Ukraine).
- Пахомова, Н. (2013). Інтеграція як провідна тенденція розвитку суспільства та освіти: історико-педагогічний аспект. *Витоки педагогічної майстерності, Вип. 11*, 250-256 (Pakhomova, N. (2013). Integration as a leading trend in the development of society and education: historical and pedagogical aspect. *The origins of pedagogical skills, 11*, 250-256).
- Полубоярина, І. І. (2013). Проблема інтерпретації музичного твору в процесі професійної підготовки музично обдарованих студентів. *Освіта та розвиток обдарованої особистості, 1 (8)*, 70-73 (Poluboiaryna, I. I. (2012). The problem of interpreting a musical work in musically talented students' training. *Education and Development of Gifted Person, 1 (8)*, 70-73).
- Рудницька, О. П. (2005). *Педагогіка загальна та мистецька: навчальний посібник*. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан (Rudnytska, O. P. (2005). *General and artistic pedagogy: a textbook*. Ternopil: Textbook Bogdan).
- Хоружа, О. В. (2009). Компонентна структура етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Вип. 7 (12)*, 116-122 (Khoruzha, O. V. (2009), Component structure of ethnopedagogical thinking of a future music teacher. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov, 7 (12)*, 116-122).
- Щербініна, О. М. (2014). Пізнання музичного стилю: теорія, методика, практика : електронний навчальний посібник. Ніжин: НДУ імені М. Гоголя. Режим доступу: <http://musicstyle.meximas.com/mon.htm> (Shcherbinina, A. M. (2014). *Cognition of musical style: theory, methodology, practice: electronic tutorial*. Nizhyn: Gogol NDU. Retrieved from: <http://musicstyle.meximas.com/mon.htm>).

РЕЗЮМЕ

Тянь Линь. Умения интерпретационной обработки вокальных произведений: основные фазы и методы формирования.

Статья раскрывает сущность и содержание интерпретационной деятельности в соответствии с последовательностью информационно-искусствоведческой, аналитически-теоретической, проективно-концептуальной, репетиционно-тренировочной, исполнительско-продуктивной и рефлексивно-оценочной фаз. Умения, необходимые для проведения интерпретационной деятельности, систематизированы в соответствии с обозначенными фазами. Для каждой группы систематизированных умений конкретизированы педагогические методы и способы их формирования. Уточнено определение интерпретационных умений будущего учителя музыкального искусства.

Ключевые слова: интерпретационные умения, интерпретационная концепция, вокальное произведение, будущий учитель музыкального искусства, фазы интерпретационной деятельности, педагогический инструментарий.

SUMMARY

Tian Lin. Skills of interpretative processing of vocal works: main phases and methods of formation.

The article reveals the essence and contents of the future music teacher's interpretation activity according to the sequence of informational and art history, analytical-theoretical, project-conceptual, rehearsal-training, performance-productive, reflective-evaluation phases. The skills necessary to perform interpreting activities are systematized according to the outlined phases. For each group of systematized skills the pedagogical

methods and means are specified. The definition of the interpretative skills of a future music teacher as a complex ability to create an original interpretative concept of a music piece with the aim of transferring the understanding of the composer's creative work to the audience of listeners has been formulated.

The analysis of interpretive skills of the future musical art teachers, as well as pedagogical tools necessary for the formation of these skills, has allowed to formulate the following conclusions. It is determined that the interpretive skills of future musical art teachers are a complex ability to independently create an original interpretive concept of a musical work in order to broadcast their own understanding of the result of the composer's work to the audience. The sequential course of such phases of educational and interpretive activity of future teachers of musical art as information-art history, analytical-theoretical, projective-conceptual, rehearsal-training, performance-productive and reflexive-evaluation is systematized. It is established that the pedagogical tools developed and implemented for the formation of these skills are comprehensive and based on a rich palette of integrated methods and tools of art education, which maximally cover image-demonstration, verbal, interactive, game and other opportunities for pedagogical influence.

Key words: *interpretation skills, interpretation concept, vocal work, future music art teacher, phases of interpretation activity, pedagogical tools.*